

هزار و یک شب

جلد اول

ترجمہ
عبداللطیف تسوجی

ketabtala

هزار و یک شب

جلد دوم

ترجمه
عبداللطیف تسوجی

ketabtaala

سرشناسه: هزار و یک شب
عنوان و نام پدیدآور: هزار و یک شب / ترجمه عبداللطیف تسوجی تبریزی.
مشخصات نشر: تهران: هرمس، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری: سیزده + ۱۱۲۹ ص
شابک جلد اول: ۳-۰۴۰-۷۱۰-۹۶۴-۹۷۸
شابک دوره: ۷-۰۴۲-۷۱۰-۹۶۴-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
موضوع: داستان های عربی
رده بندی کنگره: ۱۳۸۶ ۵ ط ۱/آ ۳۴۴۸ PJA
رده بندی دیویی: ۸۹۲/۷۳۳۴
شماره کتابشناسی ملی: ۳۰۸۹۲-۸۳ م

هزار و یک شب

ترجمه عبداللطیف تسوجی تبریزی

طراح جلد: حبیب ایلون

چاپ دهم: ۱۴۰۱

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ: رسام

همه حقوق محفوظ است

تهران، خیابان ولی عصر، بالاتراز میدان ونک، شماره ۲۴۹۳

تلفن: ۸۸۷۹۵۶۷۴

یادداشت ناشر

هزار و یک شب، علاوه بر اینکه برای مردم جهان از افراد عامی کوچه و بازار تا سرآمدان فرهنگی و شخصیت‌های بزرگ علم و ادب به یکسان جاذبه دارد، از چند جهت برای مردم ایران اهمیت ویژه دارد.

اول اینکه هزار و یک شب یا الف لیله و لیله یک اثر شرقی و به طور اخص ایرانی است که فرآورده میراث فرهنگی هند، ایران و عرب است و از تلفیق قصه‌ها و افسانه‌ها و عناصر مختلف فرهنگی این هر سه قوم برآمده است. ثانیاً علاوه بر داستان اصلی آن یعنی سرگذشت شهریار، شاه‌زمان، شهرزاد و دنیازاد تعداد زیادی از داستانهای دیگر این کتاب صددرصد ایرانی است. همچنین نام شماری از شخصیتها ایرانی است و رخدادگاه بعضی قصه‌ها شهرهای ایران: شیراز، خراسان، اصفهان و ... است و رسوم و مراسم و حتی اعیاد ایرانی در آنها رواج دارد، همچنین صدها واژه فارسی در متن الف لیله و لیله هست که در متون دیگر به کار نرفته است.

از این انگیزه‌ها و جهات ملی و سرزمینی که بگذریم ترجمه درخشان تسوجی و تأثیر سرنوشت‌ساز و پردامنه آن بر زبان، نگارش، و ادبیات فارسی در قرن چهاردهم یکی از مهمترین انگیزه‌های دوست داشتن این اثر برای کتاب‌خوانان ایرانی است.

در اواسط قرن سیزدهم یعنی در اواخر حکومت قاجار بهمن میرزا، فرزند عباس میرزا برای ترجمه الف لیله و لیله از میرزا عبداللطیف تسوجی تبریزی

هزار و یک شب

که از فرهیختگان ادیب و هنرمند ایرانی بود دعوت کرد و این فراخوان در حقیقت به جنبش پر دامنه ادبی بخصوص در زمینه زبان و ادبیات فارسی انجامید، زیرا تسوجی با کتابی سر و کار پیدا کرده بود که در ترجمه آن از زبان مرده و منجمد قاجاری هیچ کاری بر نمی آمد. این زبان برای هزار و یک شب ناتوان بود. بنابراین تسوجی در ترجمه الف لیله و لیله به اختیار یا بی اختیار به زبان واقعی خود، زبانی برکنار از تملق، تکلف، ترس و طمع رجوع کرد و این ترجمه نهضتی پر دامنه را در ادبیات فارسی در قرن چهاردهم کلید زد.

هزار و یک شب حدود یکصد سال پیش در مطبعه‌ای در تبریز چاپ سنگی شد و در زمره نخستین کتابهای چاپی فارسی قرار گرفت و از آن زمان تاکنون بارها توسط ناشران بسیار چاپ و منتشر شده است. اما بیشتر این چاپها که از روی نسخه‌های یاد شده صورت گرفته است، خالی از غلطهای چاپی و تصحیفها (غلط خوانی‌ها) نیست که بعضی از آنها مایه آزار خواننده می‌شود و برخی از این اغلاط و دگرخوانی‌ها یا به کلی معنای متن را دگرگون و یا دریافت آن را ناممکن می‌کند.

در انجام این مهم همکاران واحد ویرایش پس از مطابقت نسخه‌های چاپی هزار و یک شب (از جمله علی اکبر علمی، ۱۳۳۷، گوتنبرگ ۱۳۳۷، نشر دانش نو ۱۳۵۶) و در موارد لازم سنجش متن با چاپهای عربی الف لیله و لیله سعی فراوان کردند که کتابی با خطاهای هرچه کمتر به دست تولید بسپارند.

همچنین ترجمه عبارات عربی اعم از آیات و احادیث تا ضرب‌المثل‌ها و تکیه کلام‌ها در جلو عبارت در کمان (...) آورده شد و سعی شد هر جا که ابهامی در متن هست و توضیح آن به فهم بهتر متن کمک می‌کند، در پانویس توضیح داده شود.

کسودگان افسانه‌ها می‌آورند درج در افسانه‌شان پس سر و پند
هزلها گویند در افسانه‌ها گنج می‌جو در همه ویرانه‌ها
ملثوی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمد لله الذي جعل سير الماضين عبرة لمن اعتبر و تذكرة لمن اراد ان يتذكر
والصلوة والسلام على محمد خير البشر و آله شفعاء المحشر.
اما بعد پوشیده نماناد که حکیمان را رسم و آیین چنین است که گاهی به
رسم افسانه سخن گویند و گاهی از زبان دد و دام حدیث کنند و مقصود از
آن همه، پند گفتن و حکمت آموختن است. ولی این حیلت به کار برند که
عامه طباع را به گفته ایشان رغبت افتد و به رأی افسانه بخوانند و به آسانی
یاد گیرند. پس از آن در او تأمل کرده به ذخایر نفیس حکمت و گنجهای
شایگان تجریت دست یابند، چنانچه قدوة الادبا و زبدة الحكماء مؤلف الف
یسلة و یسلة نیز بدین نمط سخن رانده و عجایبی چند از احوال پیشینیان و
غریبی چند به عنوان افسانه از زبان جانوران یاد کرده و اشعار نغز و لطایف
نیکو ایراد نموده که مطایباتش ندما را به کار آید و اشعارش ادبا را بلاغت
افزاید و بدین سبب خاص و عام به خواندن و شنودنش رغبتی تمام دارند. اما
چون فهم لغت عرب به ارباب فضل و ادب اختصاص داشت و تا زمان دولت
و عهد سلطنت محمدشاه غازی کسی به ترجمه فارسی این کتاب بلاغت
نصاب نبرداخته بود که همه کس بهره‌یاب توانند شد، بنابراین برادر بلندختر
پادشاه «بهمن میرزا»، بهین فرزند ولیعهد مغفور عباس میرزا

آن که با خسرو گیتی ز دو سو هم‌گهر است
مسایه مجسد و نوازنده اهل هنر است
پساده‌شازاده عسادل عضد دولت و دین
که پسندیده خصال است و ستوده سیر است

بنده ضعیف «عبداللطیف الطوجی التبریزی» را به پیشگاه خلیق پناه خواسته، فرمودند که این نسخه بدیع را از تازی به فارسی که خوشترین لغات است، بیاور و افصح الشعرا بلغ الفصحا ملک الکلام «میرزا سروش» را فرمودند که به جای اشعار عربیه شعر فارسی از کتب شعرا مناسب همان مقام بنویسد و هر شعری که به قصه‌ای منوط و به حکایتی مربوط باشد، مضمون آن را خود انشا نماید. بندگان آستان کمر طاعت بر میان بسته خدمت را آستین برزدیم. امید که به عون الله و توفیقه این خدمت به پایان رسد و پذیرفته درگاه گردد.

در سنه ۱۲۶۱ هجری قمری در تبریز ترجمه شده.

فهرست

۳	..... حکایت شهریار و برادرش شاهزمان
۸	..... حکایت دهقانی و خرش
۱۳	..... حکایت بازرگان و عفریت
۱۴	..... حکایت پیر و غزال
۱۷	..... حکایت پیر دوم و دو سگش
۲۰	..... حکایت پیر و استر
۲۱	..... حکایت صیاد
۲۵	..... حکایت ملک یونان و حکیم رویان
۲۸	..... حکایت ملک سندباد
۳۰	..... حکایت وزیر و پسر پادشاه
۳۵	..... باقی حکایت صیاد
۳۸	..... حکایت حمال با دختران
۶۲	..... حکایت گدای اول
۶۶	..... حکایت گدای دوم
۷۸	..... حکایت گدای سوم
۸۳	..... حکایت بانو و دو سگش
۸۹	..... حکایت دختر نازیانه خورده
۹۶	..... حکایت غلام دروغگو
۱۰۱	..... حکایت نورالدین و شمس‌الدین
۱۳۵	..... حکایت خیاط و احدب و یهودی و مباشر و نصرانی
۱۴۰	..... حکایت نصرانی
۱۵۳	..... حکایت مباشر
۱۵۴	..... حکایت بازرگان و زرباجه
۱۶۲	..... حکایت طیب یهودی

۱۶۹	قصه عاشق و دلاک
۱۸۱	حکایت شیخ خاموش و برادرانش
۱۸۲	حکایت امرج
۱۸۷	حکایت یفبق
۱۹۰	حکایت کور
۱۹۳	حکایت آموز
۱۹۵	حکایت بی گوش
۲۰۲	حکایت لب بریده
۲۱۰	حکایت دو وزیر
۲۲۲	حکایت ایوب و فرزندان
۲۲۶	حکایت صواب، غلام اول
۲۲۷	حکایت کافور، غلام دوم
۲۶۶	حکایت ملک نعمان و فرزندان او شرکان و ضوءالمکان
۳۰۰	حکایت تاج الملوک
۳۱۰	حکایت عزیز و عزیزه
۳۷۵	باقی حکایت ضوءالمکان
۵۰۶	حکایت عاشق حشیش کشیده
۵۱۶	حکایت خیانت اعرابی
۵۲۳	حکایات حیوانات
۵۳۲	حکایت شبان و فرشته
۵۳۵	حکایت مرغابی و سنگ بشت
۵۳۸	حکایت رویاه و گرگ
۵۴۳	حکایت باز و کبک
۵۴۹	حکایت موش و سموره
۵۵۰	حکایت کلاغ و گربه
۵۵۱	حکایت رویاه و کلاغ
۵۵۱	حکایت موش و کبک
۵۵۳	باقی حکایت رویاه و کلاغ
۵۵۴	حکایت شاهین و پرندگان
۵۵۴	حکایت گنجشک و عقاب
۵۵۵	حکایت خارپشت و قمری

۵۵۷	.....	حکایت بوزینه و دزد
۵۵۸	.....	حکایت جولان
۵۵۸	.....	باقی حکایت بوزینه و دزد
۵۵۹	.....	حکایت گنجشک و طاووس
۵۶۱	.....	حکایت علی بن بکار و شمس النهار
۶۰۲	.....	حکایت ملک شهرمان و قمرالزمان
۷۱۹	.....	حکایت نعمت و نعم
۷۲۰	.....	باقی حکایت قمرالزمان
۷۲۵	.....	حکایت علاءالدین ابوالشامات
۸۰۰	.....	حکایات کریمان
۸۰۰	.....	حکایت حاتم و ذوالکراع
۸۰۱	.....	حکایت کرم معن بن زانده
۸۰۳	.....	حکایت تسلط اعراب بر اندلس
۸۰۵	.....	حکایت هشام و کودک
۸۰۷	.....	حکایت ابراهیم بن مهدی و مأمون
۸۱۳	.....	حکایت ارم ذات العماد
۸۱۸	.....	حکایت اسحق موصلی و مأمون
۸۲۳	.....	حکایت زبال و خاتون
۸۲۸	.....	حکایت محمد جواهر فروش و دختر یحیی برمکی
۸۴۴	.....	حکایت انبان علی عجمی
۸۴۷	.....	حکایت هارون و کنیزک
۸۴۹	.....	حکایت جوان کریم
۸۵۳	.....	حکایت کرم جعفر برمکی
۸۵۴	.....	حکایت هارون الرشید و ابو محمد تنبل
۸۷۰	.....	حکایت کرم یحیی برمکی
۸۷۳	.....	حکایت کرم برامکه
۸۷۶	.....	حکایت مضرت شراب
۸۷۷	.....	حکایت علی بن مجدالدین و کنیزک
۹۰۷	.....	حکایت یحیی بن عمیر و نامزدش
۹۲۰	.....	حکایت خداوند شش کنیز
۹۳۰	.....	حکایت بدبیه گویی ابونواس

- ۱۳۲ ..... حکایت بغشش سنگ
- ۱۳۶ ..... حکایت عیار جوانمرد
- ۱۳۸ ..... حکایت سه واقعه عجیب
- ۱۴۱ ..... حکایت عیار و اقرار او
- ۱۴۲ ..... حکایت علاءالدین و دزد
- ۱۴۳ ..... حکایت ابراهیم بن مهدی
- ۱۴۷ ..... حکایت زن صدقه دهنده
- ۱۴۸ ..... حکایت عابد و فایده صدقه
- ۱۵۰ ..... حکایت ابو جسان زیادی
- ۱۵۲ ..... حکایت کرم گوهر فروش
- ۱۵۳ ..... حکایت خواب عجیب
- ۱۵۴ ..... حکایت مطابقت دو خواب
- ۱۵۶ ..... حکایت عشق به خرس
- ۱۵۹ ..... حکایت اسب آبنوس
- ۱۸۴ ..... حکایت زردالاکام و انس الوجود
- ۱۰۰۴ ..... حکایت هارون و ابونواس
- ۱۰۰۵ ..... حکایت کنیز و خواجه
- ۱۰۰۶ ..... حکایت تأثیر عشق
- ۱۰۰۸ ..... حکایت دو همدرس
- ۱۰۰۹ ..... حکایت مُتَنَبِّس شاعر
- ۱۰۱۰ ..... حکایت هارون الرشید و زبیده
- ۱۰۱۱ ..... حکایت هارون الرشید و شعرا
- ۱۰۱۳ ..... حکایت مُصَتَب و عایشه
- ۱۰۱۴ ..... حکایت ابوالأسود
- ۱۰۱۴ ..... حکایت مضرت نبوشیدن راز
- ۱۰۱۵ ..... حکایت خر ابله
- ۱۰۱۶ ..... حکایت حاکم بامر الله و مهماندارش
- ۱۰۱۷ ..... حکایت انوشیروان و دختر دهانی
- ۱۰۱۹ ..... حکایت مکافات عمل
- ۱۰۲۰ ..... حکایت تدبیر زن
- ۱۰۲۱ ..... حکایت کرم یحیی برمکی

۱۰۲۱	..... حکایت امین و کنیز جعفر
۱۰۲۲	..... حکایت سعید بابلی و برامکه
۱۰۲۳	..... حکایت معجزه دانیال
۱۰۲۵	..... حکایت پاداش طبابت
۱۰۲۶	..... حکایت عُمر و صاحبان خلق نکو
۱۰۲۹	..... حکایت اهرام مصر
۱۰۳۱	..... حکایت دزد مغبون
۱۰۳۲	..... حکایت تقسیم جایزه
۱۰۳۳	..... حکایت خلیفه زاده پرهیزگار
۱۰۳۸	..... حکایت آموزگار کم عقل
۱۰۴۰	..... حکایت نبوت حماقت آموزگار
۱۰۴۱	..... حکایت آموزگار نادان
۱۰۴۲	..... حکایت تأثیر کتاب
۱۰۴۳	..... حکایت عبداللہ مغربی
۱۰۴۵	..... حکایت عُدی بن زید
۱۰۴۷	..... حکایت دِعْبَلِ خُزَاعِی
۱۰۴۹	..... حکایت اسحق موصلی و مغنیه
۱۰۵۳	..... حکایت اول عشاق
۱۰۵۵	..... حکایت دوم عشاق
۱۰۵۶	..... حکایت سوم عشاق
۱۰۵۸	..... حکایت عاشق معصوم
۱۰۶۲	..... حکایت ابو عیسی و قره العین
۱۰۶۸	..... حکایت امین و کنیزک
۱۰۶۹	..... حکایت تأثیر شعر
۱۰۷۰	..... حکایت عجوز
۱۰۷۰	..... حکایت مونس کنیز
۱۰۷۱	..... حکایت گفتار زن
۱۰۷۱	..... حکایت علی مصری
۱۰۸۸	..... حکایت عجوز پرهیزگار
۱۰۹۰	..... حکایت کنیز بی نظیر

فہرست

۱۱۳۱	..... حکایت مُنْکُ الموت	
۱۱۳۱	..... حکایت اول	
۱۱۳۳	..... حکایت دوم	
۱۱۳۴	..... حکایت سوم	
۱۱۳۵	..... حکایت چہارم	
۱۱۳۷	..... حکایت انوشیروان عادل	
۱۱۳۸	..... حکایت زن پرهیزگار	
۱۱۴۰	..... حکایت فضل خدا	
۱۱۴۲	..... حکایت ہندۂ مقرب	
۱۱۴۵	..... حکایت مرد پاکدامن	
۱۱۴۸	..... حکایت لطف حق	
۱۱۴۹	..... حکایت دعای مجرب	
۱۱۵۲	..... حکایت شاہ عابد	
۱۱۵۵	..... حکایت شجاع پرهیزگار	
۱۱۵۹	..... حکایت دختر باتقوی	
۱۱۶۱	..... حکایت مکافات اعمال	
۱۱۶۲	..... حکایت تَزْکَہٗ پیر	
۱۱۶۳	..... حکایت گمگشتگان	
۱۱۶۷	..... حکایت ابوالحسن دراج	
۱۱۶۹	..... حکایت حاسب کریم الدین	
۱۱۷۵	..... حکایت بلوقیا	
۱۱۹۸	..... حکایت جاننماہ و شمسہ	
۱۲۴۸	..... باقی حکایت بلوقیا	
۱۲۵۱	..... باقی حکایت حاسب کریم الدین	
۱۲۶۳	..... حکایت سندباد	
۱۲۶۶	..... حکایت سفر اول سندباد بحری	

۱۱۷۷	.....	حکایت سفر دوم سندباد بحری
۱۲۸۵	.....	حکایت سفر سوم سندباد بحری
۱۲۹۴	.....	حکایت سفر چهارم سندباد بحری
۱۳۰۹	.....	حکایت سفر پنجم سندباد بحری
۱۳۲۰	.....	حکایت سفر ششم سندباد بحری
۱۳۲۸	.....	حکایت سفر هفتم سندباد بحری
۱۳۳۶	.....	حکایت اجنه و شیاطین محبوس
۱۳۳۸	.....	حکایت مَدینه نحاس
۱۳۶۲	.....	حکایت مکر زنان
۱۳۶۲	.....	داستان شاه، پسر او و کنیز و هفت وزیر
۱۳۶۶	.....	حکایت شاه و زن وزیر او
۱۳۶۹	.....	حکایت بازرگان و همسر او و طوطی اش
۱۳۷۰	.....	داستان گازر و پسرش
۱۳۷۱	.....	حکایت تهمت نادرست مرد به زنتش
۱۳۷۲	.....	داستان تاجر خسیس و نان
۱۳۷۳	.....	داستان شاهزاده و دخترک زشت‌رو
۱۳۷۶	.....	حکایت قطرهٔ غسل
۱۳۷۶	.....	حکایت برنج فروش
۱۳۷۸	.....	حکایت چشمهٔ جادو
۱۳۸۲	.....	حکایت زن زیبا، مرد جوان و پیرزن
۱۳۸۷	.....	حکایت مرد زرگر و دخترک
۱۳۹۰	.....	حکایت مرد غمگین
۱۳۹۶	.....	حکایت ملکزاده و زن بازرگان
۱۳۹۸	.....	حکایت غلام و زبان برندگان
۱۴۰۰	.....	حکایت زن و پنج هواخواه او
۱۴۰۷	.....	حکایت گردنبند دزدیده شده
۱۴۰۸	.....	حکایت شاهزاده بهرام و دختر ملک
۱۴۱۲	.....	حکایت بازرگان زاده و خانهٔ زیبا
۱۴۲۱	.....	حکایت شیر زهرآلود
۱۴۲۲	.....	حکایت شیخ ناپینا
۱۴۲۶	.....	حکایت کودک سه‌ساله

۱۲۲۷	داستان کودک پنج ساله
۱۲۲۹	خانمه حکایت
۱۲۲۹	حکایت جوذر
۱۲۶۸	حکایت عجیب و غریب
۱۵۷۳	حکایت عبدالله بن معمر قیسی
۱۵۷۷	حکایت هند دختر نعمان
۱۵۷۹	حکایت خزیمه
۱۵۸۳	حکایت یونس کاتب
۱۵۸۶	حکایت هارون الرشید و دخترک
۱۵۸۸	حکایت شعر سه دختر
۱۵۹۱	حکایت منادمت شیطان با ابراهیم موصلی
۱۵۹۳	حکایت عاشق محروم
۱۵۹۸	حکایت اعرابی و مروان حکم
۱۶۰۳	حکایت ضمره بن مغیره
۱۶۰۶	حکایت اسحق موصلی با شیطان
۱۶۰۹	حکایت ابراهیم موصلی و غلام
۱۶۱۲	حکایت وزیر ابی عامر
۱۶۱۳	حکایت احمد ذنّف و حسن شومان با دلیلۀ محتاله و دخترش
۱۶۳۷	حکایت دلیلۀ محتاله و علی زبیق
۱۶۷۰	حکایت اردشیر و حیات النفوس
۱۷۱۰	حکایت بدریاسم و جوهره
۱۷۴۴	حکایت محمد بن مبارک
۱۷۴۸	حکایت سیف الملوک و بدیع الجمال
۱۷۹۸	حکایت حسن بصری و نورالسنّا
۱۹۰۹	حکایت خلیفه صیاد
۱۹۳۹	حکایت مسرور بازرگان
۱۹۸۱	حکایت علی نورالدین
۲۰۴۲	حکایت نتیجۀ تقوی
۲۰۴۶	حکایت عاشق صادق
۲۰۵۳	حکایت ملکزاده و شماس وزیر
۲۰۵۵	حکایت گربه و موش

هزار و یک شب

- ۲۰۵۱ ..... حکایت نمازفروش
- ۲۰۶۱ ..... حکایت ماهیان
- ۲۰۶۳ ..... حکایت نرغاب
- ۲۰۶۴ ..... حکایت شر و حشی و روباه
- ۲۰۶۶ ..... حکایت پادشاه و ملکه‌زاده سیاح
- ۲۰۶۸ ..... حکایت شاهین و نرغابان
- ۲۰۷۰ ..... حکایت مارگیر
- ۲۰۷۲ ..... حکایت عنکبوت
- ۲۰۹۳ ..... داستان صیاد و ماهی بزرگ
- ۲۰۹۴ ..... مثل جوان و دزدان
- ۲۰۹۷ ..... حکایت بازرگان و دزدان
- ۲۰۹۹ ..... حکایت روباه و گرگ
- ۲۱۰۲ ..... حکایت چوپان و دزد
- ۲۱۰۷ ..... حکایت دراج و سنگ پشته‌ها
- ۲۱۲۲ ..... حکایت ابوقیر و ابوصیر
- ۲۱۴۶ ..... حکایت عبدالله بری و بحری
- ۲۱۶۲ ..... حکایت ابوالحسن عمانی
- ۲۱۷۷ ..... حکایت دو عاشق ماهرو
- ۲۱۹۶ ..... حکایت شجره‌الدر
- ۲۲۱۱ ..... حکایت قمرالزمان و گوهری
- ۲۲۵۳ ..... حکایت عبدالله فاضل
- ۲۲۸۵ ..... حکایت معروف پینه‌دوز

**One Thousand And
One Nights**

II
Vol. II

II
Translated by:
Abbdul-Latif Tasuji

